

ARAŞTIRMA

ANNELERİN TUVALET EĞİTİMİ SIRASINDA KULLANDIKLARI YÖNTEMLER İLE 1-4 YAŞ ÇOCUKLARIN ALTLARINI ISLATMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hüsniye ÇALIŞIR* Safiye ÖZVURMAZ** Emel TUĞRUL***
Muazzez ŞAHBAZ****

Alınış Tarihi:29.11.2010
Kabul Tarihi:27.08.2011

ÖZET

Bu çalışmanın amacı annelerin tuvalet eğitimi sırasında kullandıkları yöntemler ve bu yöntemlerin 1-4 yaş arasındaki çocukların gündüz ve gece altını ıslatma durumları ile ilişkisinin saptanmasıdır. Çalışma, Aydın il merkezinde Ekim 2006 – Haziran 2007 tarihleri arasında kesitsel olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya randomize olarak seçilen 357 anne ve çocuğu alınmıştır. Çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate alarak tuvalet eğitimine başlayan annelerin çocuklarının gündüz (OR=0.275; %95 CI=0.090-0.842) ve gece (OR=0.391; %95 CI=0.212-0.720) altını ıslatma olasılığı daha az bulunmuştur. Eğitim sırasında ceza yöntemi kullanan annelerin çocuklarının gündüz (OR=4.626; %95 CI=1.877-11.403) ve gece (OR=5.362; %95CI=2.588-11.108) altını ıslatma olasılığı daha fazla bulunmuştur. Eğitim sırasında altı bezlenen çocukların gündüz (OR=4.290; %95 CI=1.651-11.149) ve gece (OR=5.109; %95 CI=2.901-8.998) altını ıslatma olasılığı daha fazla bulunmuştur. Bu çalışmada, annelerin tuvalet eğitimi sırasında seçtikleri yöntemler ile 1-4 yaş arasındaki çocukların eğitim sonrası gündüz ve gece altını ıslatma durumları arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Ebe ve hemşirelerin, tuvalet eğitiminde çocuğun başarısını etkileyen faktörlerin farkında olmaları önemlidir. Ebe ve hemşireler, ebeveynleri, çocuğun tuvalet eğitimine hazır olduğunu gösteren belirtiler ve eğitim sırasındaki uygun yaklaşımlar konusunda eğitmelidirler.

Anahtar Kelimeler: Tuvalet eğitimi; anneler; çocuk sağlığı; uyku sırasında altını ıslatma problemi; gün içinde altını ıslatma problemi; hemşirelik; ebelik.

ABSTRACT

The Relationship Between Toilet Training Methods Used by Mothers and Bedwetting in Children the Age of 1-4 Years

The aim of this study was to establish the toilet training methods used by mothers, and to determine the relationship of these methods with daytime wetting and nighttime wetting in children between 1 and 4 years of age. This cross-sectional study was conducted in the city center of Aydın between October 2006 and June 2007. Randomly-selected 357 mothers and their children were enrolled in the study. The likelihoods of daytime wetting (OR=0.275; %95 CI=0.090-0.842) and nighttime wetting (OR=0.391; %95 CI=0.212-0.720) were determined to be lower in the children whose mothers started the toilet training with respect to the developmental characteristics. The likelihoods of daytime wetting (OR=4.626; %95 CI=1.877-11.403) and nighttime wetting (OR=5.362; %95CI=2.588-11.108) were found to be higher in the children whose mothers were using punishment methods. The likelihoods of the daytime wetting (OR=4.290; %95 CI=1.651-11.149) and nighttime wetting (OR=5.109; %95 CI=2.901-8.998) were higher in diapered children. In this study, was demonstrated that might be relationship between the likelihood of daytime and nighttime wetting of the children with methods used by mothers during the toilet training. It is essential that midwives and nurses be aware of the factors effected the child's successful in toilet training. Midwives and nurses must educate the parents about the symptoms indicated that the child was ready for toilet training, and the appropriate training approaches.

Keywords: Toilet training; mothers; child health; bedwetting, daytime wetting; nursing, midwifery.

*Adnan Menderes Üniversitesi Aydın SYO (Yrd. Doç.Dr) Tel: (0256) 2138866/208 Fax: (0256) 256 2124219
e-mail: calisir@hotmail.com; hcalisir@adu.edu.tr

** Adnan Menderes Üniversitesi Aydın SYO (Öğr. Gör)

***Adnan Menderes Üniversitesi Aydın SYO (Araş.Gör.)

****Adnan Menderes Üniversitesi Aydın SYO (Öğr. Gör)

GİRİŞ

Tuvalet eğitimini başarma, erken çocukluk döneminin önemli gelişimsel görevlerinden birisidir Genel olarak sağlıklı çocuklar 18-24 aylarda tuvalet eğitimine hazır hale gelirler (Vermandel et al. 2008, Joinson et al. 2009) Çocuklarda bir-iki yaşlar arasında sinirsel olgunlaşma gerçekleşir ve istemli işeme başlatılabilir (Canpolat ve Çalışkan 2007). Çocukların çoğunluğu 30-36. aylarda mesane kontrolünü kazanır (Stadtler et al. 1999). Yeterli mesane kas kontrolü gelişen çocuklar, bağımsız tuvalet becerisini kazanabilirler ve gün boyunca kuru kalmayı başarabilirler. Bu yaşlarda bazen ıslanma kazaları yaşanabilir (Joinson et al.2008); hatta altını ıslatma sorunları okul dönemine kadar devam edebilir (Schum et al. 2002, Joinson et al. 2008). Tuvalet eğitimi sırasında ve sonrasında çocuklarda inatlaşma, idrar ya da dışkısını yapmayı istememe veya dışkısını istemli olarak tutma gibi sorunlar da yaşanabilir (Gorski 1999a, Schonwald et al. 2004, Klassen et al. 2006).

Tuvalet eğitiminin başarısı, ailenin gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, yaşı, fiziksel ya da mental engelinin ve kabızlığının olması gibi durumlardan etkilenebilir (Gorski 1999a, Bakker et al. 2002, Klassen et al. 2006, Mota and Barros 2008). Tuvalet eğitimi sırasında ebeveynlerin farklı tutum ve davranışları da tuvalet eğitiminin başarısını etkileyebilir (Rogers 2007, Koç ve ark. 2008, Mota and Barros 2008). Annelerin tuvalet eğitimini kısa sürede tamamlamak için çocuğu zorlaması, tehdit etmesi ya da altını ıslattığında cezalandırması, çocuğun öz-güvenini ve cesaretini olumsuz olarak etkileyebilecek önemli davranış biçimleridir. Günümüzde, tuvalet eğitiminin sorunsuz bir şekilde başarıyla tamamlanması için çocuğa yönelik eğitim yaklaşımının uygulanması ve çocuğun eğitime hazır oluşunun dikkate alınması önerilmektedir (Gorski 1999a, Bakker et al. 2002, Klassen et al. 2006, Mota and Barros 2008). Tuvalet eğitime başlamak için çocuğun fiziksel, mental ve psikolojik olgunlaşmasının dikkate alınması önemlidir. Çocuğun anal sfinkter kas kontrolünü kazanması, iki saat süreyle kuru kalması, yürüme ve çömelme gibi motor becerileri yapabilmesi fiziksel olarak hazır oluşunu gösteren belirtilerdir (Wong et al. 2006). Çocuğun mental olarak hazır olduğunu gösteren işaretler, idrar ve dışkı yapmaya istekli olması, tuvalete gitmek istemesi, davranışları taklit etme ve emirlere uyma gibi bilişsel

becerileri kazanmasıdır. Çocuğun ebeveyni memnun etmek istemesi, tuvalette sıkılmadan oturabilmesi, diğer aile bireylerinin tuvalet alışkanlıklarını merak etmesi ve bezi kirlendiğinde rahatsız olması psikolojik hazır oluşunu gösterir (Gorski 1999a, Wong et al. 2006).

Annelerin tuvalet eğitimi sırasındaki yaklaşımları kültürel özelliklere göre farklılık gösterebilir. Gözlemlerimiz Türkiye’de yaşayan annelerin, çocuklarına tuvalet becerisi kazandırmak için yanlış eğitim yöntemleri uygulayabildiği şeklindedir. Bu yöntemler, çocuğu erken yaşta tuvalete alıştırmaya, idrar ya da dışkı yapmaya zorlama, korkutma, tehdit etme, idrar ya da dışkısını yapmadığında veya altını ıslattığında cezalandırma gibi geleneksel tutum ve davranışları içermektedir. Yanlış tutum ve davranışlar, çocuğun utanç duymasına ve güç savaşına girmesine yol açabilir. Sonuçta, çocuk stres yaşayabilir ve eğitime uyumda zorlanabilir.

Sağlık çalışanları, ebeveynlerin yanlış tuvalet eğitimi yaklaşımında bulunmalarını önlemede anahtar role sahiptirler. Bu yüzden özellikle 0-6 yaş grubu çocukların izlem ve bakımından sorumlu ebe ve hemşireler, çocukların yaş dönemlerine göre gelişimsel özelliklerinin ve ailelerin eğitim gereksinimlerinin farkında olmalıdırlar. Ebe ve hemşireler, 12-18 ay arası çocuğu olan ebeveynlerle çocuğun bireysel farklılıkları ve uygulamayı planladıkları tuvalet eğitimi yöntemlerini tartışmalıdırlar. Çocuk 18. aya geldiğinde ise ebeveynlere, çocuğun tuvalet eğitimine hazır olduğunu gösteren işaretler ve eğitimi süreci ile ilgili eğitim vermelidirler. Ebe ve hemşireler ayrıca, çocuk iki yaşına geldiğinde, çocuğun ve ebeveynlerin tuvalet eğitimine hazır olup olmadığını değerlendirmeli, varsa eğitim gereksinimlerini karşılamalıdırlar.

Yurt içi ve yurt dışı literatür taramalarımızda, annelerin uyguladığı yöntemler ile beş yaş altı çocukların eğitim sonrası altını ıslatma durumları arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı, annelerin tuvalet eğitimi sırasında kullandıkları yöntemler ve bu yöntemlerin 1-4 yaşlar arasındaki çocukların altını ıslatma durumları ile ilişkisini saptamaktır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, ebe ve hemşirelere, ebeveynlerin tuvalet eğitimi yöntemleri konusundaki eğitim gereksinimlerini

belirlemede kanıtların oluşmasına katkı sağlayabilir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma Ekim 2006 - Haziran 2007 tarihleri arasında kesitsel olarak, Aydın İl merkezinde bulunan üç sağlık ocağı bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya bu üç sağlık ocağı bölgesinde yaşayan ve tuvalet eğitimi en az üç ay önce tamamlanmış bir - dört yaş arası sağlıklı çocuğu olan 357 anne ve çocuğu alınmıştır. Araştırmacılar tarafından daha önce yapılan gözlemlerde annelerin bir yaşından önce de tuvalet eğitimine başladıkları belirlendiğinden 1-4 yaş arası çocuklar araştırma kapsamına dahil edilmiştir. İdrar yolu enfeksiyonu tanısı alan, mesane fonksiyonunu etkileyebilecek anomalisi olan, mental ya da motor geriliği olan çocukların anneleri araştırmaya alınmamıştır. Burada tuvalet eğitiminin tamamlandığına, çocuğun kuru kalması ve bağımsız işeme becerisini kazanması amacıyla aktif olarak eğitildiği sürecin tamamlanmasıyla karar verilmiştir. Eğitimin tamamlandığı bilgisi, annelerin beyanları esas alınarak kabul edilmiştir.

Aydın ili merkez sağlık ocakları bölgesinde 2006 yılının ilk yarısı için 1-4 yaş çocuk nüfusu 9100 olarak saptanmıştır. Araştırmanın örneklem seçiminde randomizasyon kullanılmıştır. Sağlık ocağında kayıtlı 1-4 yaş çocuğu olan anneler, ev halkı tespit fişlerinden yararlanılarak sıralanmış, basit rasgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Örneklem hacmi, evreni bilinen örneklem sayısına göre %95 güven aralığında ($\alpha=0.05$), $P=0.50$ ve $S=9100$ ile 370 anne-çocuk olarak belirlenmiştir (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu 1998). Araştırma, yedi anne adresinde bulunamadığı ve altı anne çalışmaya katılmayı kabul etmediği için 357 anne ve çocuk (örnekleme alınması planlanan katılımcıların %96'sı) ile tamamlanmıştır.

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından oluşturulan bir anket formu ile toplanmıştır. Anket formu, annenin yaşı, çocuğun yaşı, cinsiyeti, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın çalışma durumu, çocuk sayısı, aile yapısı ve sağlık güvencesinin sorgulandığı sosyodemografik bilgileri içeren 10 soru, tuvalet eğitimine başlama yaşı, tamamlama yaşı, süresi, tuvalet eğitimine başlama ölçütleri, annelerin eğitim sırasında kullandığı yöntemler ve yaşanan sorunları içeren 20 soru olmak üzere toplam 30 sorudan oluşmuştur. Anket formunun

ön uygulaması, sosyodemografik özellikleri benzer başka bir sağlık ocağı bölgesinde yaşayan 15 anneyle yapılmıştır. Anket formunda gerekli düzeltmeler yapılarak soruların anlaşılabilirliği artırılmıştır.

Örnekleme alınan annelerin sağlık ocaklarından adres bilgileri alınmış ve ev ziyareti yapılarak tuvalet eğitimi tamamlayıp tamamlamadığı sorulmuş, tamamlamadıysa ev halkı tespit fişinde bir sonraki anne örnekleme alınmıştır. Araştırma ölçütlerine uyan annelere araştırma hakkında açıklama yapılmış, araştırmaya katılmayı kabul edenlerin evlerinde yüz yüze görüşme yöntemi ile anket formu doldurulmuştur. Anket doldurma sonrasında anneye araştırmacılar tarafından tuvalet eğitimi ile ilgili sözlü önerilerde bulunulmuş ve tuvalet eğitimi broşürü verilmiştir.

Veriler SPSS 11.5 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu araştırmada ailenin sosyodemografik özellikleri, tuvalet eğitimine başlama yaşı, tuvalet eğitimi süresi, tamamlanma yaşı, annenin eğitim sırasında kullandığı yöntemler [tuvalet eğitimine başlarken gelişimsel özellikleri dikkate alma, tuvalete götürme sıklığı, tuvalette oturtma süresi, ödüllendirme, cezalandırma ve kullandığı materyal (bebek klozeti veya yetişkin tuvaleti)] ve yaşanan zorluklar bağımsız değişkenleri; gündüz ve gece altını ıslatma durumları bağımlı değişkenleri oluşturmuştur.

Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler ve lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada, tuvalet eğitimi süreci ile ilgili bilgiler (çocukların eğitime başladığında yaşı, eğitimin tamamlanma yaşı ve eğitimin süresi) (Tablo 1), eğitim sırasında annenin kullandığı materyal ve yöntemler (Tablo 2) ve çocukların gündüz ve gece altını ıslatma durumlarına ilişkin değişkenlerin analizinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Tuvalet eğitimi tamamlandıktan sonra çocukların gündüz ve gece altını ıslatma durumları ile ilişkisi olabilecek faktörlerden annenin eğitimde kullandığı materyal ve yöntemlerin etkisini belirlemek için Binary lojistik regresyon analizi kullanılmıştır (Tablo 3). İstatistiksel olarak $p<0.05$ düzeyindeki değerler önemli kabul edilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için Sağlık Bakanlığı Aydın İl Sağlık Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır. Ayrıca annelere araştırma ile ilgili açıklayıcı bilgi verilmiş ve katılmayı kabul ettiklerine dair sözlü olurları alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyodemografik Özellikler

Bu araştırmaya 1-4 yaş arası çocuğu olan 357 anne ve çocuğu alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan annelerin yaş ortalaması 29.82 ± 5.26 yıl (aralık=18-45 yıl) ve %34.2'si (s=122) 25-29 yaş grubundadır. Ailenin ortalama çocuk sayısı 1.89 ± 1.04 'dür. Araştırma grubunda yer alan annelerin büyük çoğunluğunun çekirdek ailede yaşadığı (%92.2; s=329) ve sağlık güvencesinin olduğu (%91.6; s=327) belirlenmiştir. Annelerin %38.4'ünün (s=137) ve eşlerinin %31.9'unun (s=114) ilkökul mezunu olduğu saptanmıştır. Annelerin %78.2'si (s=279) gelir getiren bir işte çalışmadığını bildirmişlerdir. Eşlerin %97.5'inin (s=348) çalıştığı belirlenmiştir. Araştırmaya alınan çocukların yaş ortalaması 3.04 ± 0.72 yaş (aralık=18-57 ay) olarak belirlenmiştir. Çalışmada yer alan 357 çocuğun %41.2'si (s=147) iki yaşında ve %51.8'inin (s=185) cinsiyeti kız'dır.

Tuvalet Eğitimi Süreci ile İlgili Bulgular

Çocukların %40.1'inin tuvalet eğitimine 24-29. aylarda başladığı, %41.5'inin tuvalet eğitimini 24-29. aylarda tamamladığı saptanmıştır. Çocukların %23'ünün tuvalet eğitimini 2-7 gün arasında tamamladıkları belirlenmiştir (Tablo 1).

Çocukların, gelişimsel olarak yaklaşık 18. aydan sonra tuvalet eğitimine hazır olduğu ve 24. ayda eğitime başlanmasının uygun olduğu bildirilmektedir (Stadtler et al. 1999, Horn et al. 2006). Bu çalışmada, çocukların tuvalet eğitimine başladığı yaş aralığı, daha önce yapılan çalışmalarla benzer bulunmuştur (Blum et al. 2003, Horn et al. 2006, Koç ve ark. 2008). Koç ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları çalışmadan farklı olarak, çalışma grubundaki annelerin sadece % 9'u 18 aydan önce tuvalet eğitimine başladığını bildirmiştir. Bu da, çalışma grubundaki annelerin tuvalet eğitimine başlama yaşı konusunda güncel yaklaşımları daha çok benimsediklerini düşündürmektedir.

Çalışmalarda, tuvalet eğitiminin tamamlanma yaşı ile ilgili farklı sonuçlar (28-42 ay) bildirilmiştir (Blum et al. 2003, Jansson et al. 2005, Horn et al. 2006, Koç ve ark. 2008). Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, tuvalet eğitiminin daha erken yaşta gerçekleştiği görülmüştür. Bu farklılık, çalışma gruplarının bölgesel ve kültürel özelliklerinden kaynaklanabilir.

Tablo 1. Çocukların Tuvalet Eğitimine Başlanma, Tamamlanma Yaşları ve Eğitim Sürelerinin Dağılımı

Özellikler	S	%
Tuvalet eğitime başlanma yaşı		
18. aydan önce	32	9.0
18-23 ay	118	33.1
24-29 ay	143	40.1
30 ay ve üzeri	64	17.8
Tuvalet eğitiminin tamamlanma yaşı		
18. aydan önce	20	5.6
18-23 ay	111	31.1
24-29 ay	148	41.5
30 ay ve üzeri	76	21.3
Hatırlamıyor	2	0.5
Tuvalet eğitiminin süresi		
2-7 gün	82	23.0
8-15 gün	77	21.6
16-30 gün	75	21.0
31-60 gün	40	11.2
61 gün ve daha uzun	81	22.7
Hatırlamıyor	2	0.5

Annelerin Tuvalet Eğitimi Sırasında Kullandıkları Yöntemler

Annelerin %36.7'si tuvalet eğitimine başlarken çocuğun eğitime hazır olup olmadığını anlamak için gelişimsel özelliklerini dikkate aldıklarını bildirmişlerdir (Tablo 2). Tuvalet eğitimine başlarken çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate aldığını belirten 131 annenin; 68'i (%51.9) yürümeye başlamasını, 60'ı (%45.8) isteklerini konuşarak anlatabilmesini, 52'si (%39.7) basit emirleri yerine getirebilmesini, 33'ü (%25.2) gün içerisinde iki-üç saat kuru kalmasını ve 24'ü (%18.3) kendi kendine basit giysileri çıkarabilmesini dikkate aldıklarını bildirmişlerdir. Anneler bu veriyle ilgili soruya birden fazla seçenekle cevap vermişlerdir. Brazelton tarafından tanımlanan çocuk temelli yaklaşım tuvalet eğitimi sırasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Çocuk temelli eğitim yaklaşımında tuvalet eğitimine başlarken çocuğun fizyolojik ve davranışsal olarak hazır olup olmadığının dikkate alınması önerilmektedir (Stadtler et al. 1999, Schum et al. 2002, Horn et al. 2006, Vermandel et al. 2008). Bu çalışmada annelerin üçte biri çocuğun tuvalet eğitimine hazır olup olmadığını değerlendirmiş ve eğitime başlamak için çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate almışlardır. Bu araştırmada diğer faktörler kontrol altına alındıktan sonra, annelerin çocuğun gelişimsel özelliklerini

dikkate alarak tuvalet eğitime karar vermesinin, çocuğun gündüz ve gece altını ıslatma olasılığını azalttığı bulunmuştur.

Tablo 2. Annelerin Tuvalet Eğitimi Sırasında Kullandıkları Materyal ve Yöntemlere İlişkin Dağılımları (s=357)

Değişkenler	S	%
Materyal kullanma durumu		
Normal evdeki yetişkin tuvaletini kullanan	145	40.6
Bebek klozeti kullanan	173	48.5
Yetişkin klozetinin üzerinde adaptör kullanan	35	9.8
Diğer (yetişkin klozetinde adaptör ve bebek klozeti her ikisini de kullanan)	4	1.1
Gelişimsel özellikleri dikkate alan	131	36.7
Altını bezleyen	160	44.8
Tuvalete götürme sıklığı		
1 saat ve daha sık aralarla	195	54.6
2-4 saat arayla	138	38.7
5 saat ve daha seyrek	24	6.7
Tuvalette bekleme süresi		
4 dakika ve daha kısa süre	117	32.8
5-9 dakika	175	49.0
10 dakika ve daha uzun süre	65	18.2
Ceza yöntemi uygulayan	43	12.0
Ödül yöntemi uygulayan	265	74.2

Araştırmaya katılan annelerin yarıya yakını çocuğu tuvalete alıştırmak için bebek klozeti kullandığını, 5-9 dakika süreyle tuvalette beklettiğini ve eğitim süresince de altını bezlemeyi sürdürdüğünü bildirmişlerdir. Annelerin yarıdan fazlası da çocuğu bir saat ve daha kısa aralıklarla tuvalete götürdüklerini bildirmişlerdir (Tablo 2).

Tuvalet eğitimi sırasında uygun boyutta bebek klozeti kullanılması, çocuğun ayaklarının yere basmasını ve rahat oturmasını sağlaması nedeniyle eğitime uyumunu kolaylaştırabilir (Stadtler et al. 1999, Gorski 1999b, Clifford and Gorodzinsky 2000, Mota and Barros 2008). Bunun yanında çocuğun adaptör olmadan standart yetişkin tuvaletine oturtulması perineal kasların kasılmasına ve mesanenin tam olarak boşalamamasına neden olabileceği için önerilmemektedir (Mota and Barros 2008). Türkiye’de yapılan bir çalışmada, annelerin yaklaşık beşte birinin bebek klozeti kullandığı bildirilmiştir (Koç ve ark. 2008). Bu çalışmada, annelerin yaklaşık yarısı, çocuğu tuvalete alıştırmak için bebek klozeti kullandıklarını bildirmişlerdir. İki araştırma sonucundaki bu

önemli farklılığın nedeni çalışma gruplarındaki annelerin sosyokültürel farklılıklarından kaynaklanabilir.

Araştırmaya katılan 357 annenin 43’ü (%12) eğitim sırasında ceza ve 265’i (%74) ise ödül yöntemini uyguladıklarını bildirmişlerdir (Tablo 2). Annelerin kullandığı ceza yöntemleri; evden çıkarmama, sert bir dille uyarma/azarlama, sevdiği şeyleri yapmama, tokat atma, soğuk suyla yıkama, parka götürmeme olmuştur. En çok kullanılan ceza yöntemleri sırasıyla %53.5 ile sert bir dille uyarma/azarlama ve %27.9 ile tokat atma olarak bildirilmiştir. Annelerin kullandıkları ödül yöntemleri ise; sözel ödül/övgü, alkış, çikolata/şeker verme, öpücük, oyuncak alma ve parka götürme olmuştur. Annelerin en çok kullandığı ödül yöntemleri sırasıyla, %35.5 sözel ödüllendirme/övmeye, %22.3 alkışlama, %20.4 çikolata/şeker verme şeklindedir.

Ebeveynlerin, tuvalet eğitiminin her aşamasında çocukla konuşması, çocuğu anlaması, olumlu davranışlarında övmesi ve tuvalet için cesaretlendirmesi önerilmektedir (Wong et al. 2006, Vermandel et al. 2008). Ebeveynlerin eğitim sırasında çocuğu zorlamaktan kaçınmaları önemlidir (Gorski 1999b). Ceza yönteminin eğitim yöntemi olarak kullanılması çocukta baskı yaratarak stresini artırabilir ve kendine olan güvenini azaltabilir. Dolayısıyla cezalandırma, çocuğun tuvalet eğitimi ile ilgili olumsuz deneyim yaşamasına ve duygusal travmaya yol açabilir. Bu dönemde, ebeveynin çocuğu zorlaması aralarındaki ilişkiyi de etkileyebilir. Bunun sonucu olarak da çocukta enürezis ve enkoprezis gelişebilir (Stadtler et al. 1999). Koç ve arkadaşları (2008) yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin yaklaşık %86’sının eğitim sırasında ödül yöntemini tercih ettiklerini ve %5’inin ceza yöntemini kullandıklarını bildirmişlerdir. Çalışma grubundaki annelerin önemli bir kısmı eğitim sırasında, çocuk başarılı olduğunda ya da uyumlu davranışlar gösterdiğinde ödüllendirdiklerini bildirmişlerdir. Annelerin yarısından fazlası sözel ödüllendirme ya da alkışlamayı tercih etmişlerdir. Bu çalışmada, Koç ve arkadaşlarının (2008) çalışma sonuçlarından farklı olarak ceza yöntemi kullananların oranının daha yüksek çıkması ve ödül yöntemini kullananların oranının daha düşük çıkması iki grup arasındaki sosyokültürel farklılıklardan kaynaklanabilir.

Annelerin %30.3’ü (s=108) eğitim sırasında sorun yaşadıklarını, sorun yaşayanların

%35.2'si eğitimin uzun sürdüğünü, %34.2'si çocuğun inatlaştığını ve %3.1'i kakasından korktuğunu bildirmişlerdir. Annelere tuvalet eğitimi tamamlandığı halde gündüz ve gece altını ıslatıp ıslatmadığı sorulmuştur. Annelerin %7.6'sı çocuğunun gündüz altını ıslattığı, %24.6'sı gece altını ıslattığını bildirmiştir.

Annelerin Tuvalet Eğitiminde Kullandıkları Yöntemler ile Çocukların Altını Islatma Durumlarının İlişkisi

Tuvalet eğitimi tamamlandıktan sonra çocukların gündüz ve gece idrarını altına yapma durumları ile ilişkisi olabilecek faktörlerden annenin eğitimde kullandıkları yöntemlerin etkisini belirlemek için Binary lojistik regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 3). Çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate alarak tuvalet eğitime karar verme durumu, eğitim sırasında ortalama tuvalette bekletme süresi, eğitim sırasında ceza yöntemi kullanma durumu, tuvalet eğitime başladıktan sonra çocuğun altını bezleme durumu ve eğitim sırasında ödül yöntemi kullanma durumu lojistik regresyon analizine alınmıştır. Tuvalet eğitime alıştırmak için özel klozet/oturak/adaptör kullanma, çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate alarak tuvalet eğitime karar verme durumu ile çok yüksek pozitif ilişkisi bulunması ($r=0.963$; $p=0.000$) nedeniyle analitik modele alınmamıştır. Lojistik regresyon analizinde; çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate alarak tuvalet eğitime karar vermenin çocukların gündüz altını ıslatma olasılığını azalttığı ($OR=0.275$; %95 $CI=0.090-0.842$), tuvalet eğitimi sırasında ceza yöntemi kullanmanın ($OR=4.626$; %95 $CI=1.877-11.403$) ve tuvalet eğitime başladıktan sonra çocuğun altını bezlemenin ($OR=4.290$; %95 $CI=1.651-11.149$) çocukların gündüz altını ıslatma olasılığını arttırdığı belirlenmiştir. Yine aynı şekilde çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate alarak tuvalet eğitime karar vermenin ($OR=0.391$; %95 $CI=0.212-0.720$) çocukların gece altını ıslatma olasılığını azalttığı, tuvalet eğitimi sırasında ceza yöntemi kullanmanın

($OR=5.362$; %95 $CI=2.588-11.108$) ve tuvalet eğitimi sırasında altını bezlemenin ($OR=5.109$; %95 $CI=2.901-8.998$) çocuğun gece altını ıslatma olasılığını arttırdığı belirlenmiştir (Tablo 3).

Bu araştırmada diğer faktörler kontrol altına alındıktan sonra, annelerin tuvalet eğitimi sırasında ceza yöntemi kullanmasının çocuğun gündüz ve gece altını ıslatma olasılığını arttırdığı bulunmuştur. Bu sonuç, çocuğa baskıcı eğitim yaklaşımı uygulanmasının çocuğun tuvalet eğitimindeki başarısını ters yönde etkilediği görüşünü destekler niteliktedir.

Tuvalet eğitimi sırasında çocuğun altını bezleme, çocuğun eğitimdeki başarısını olumsuz olarak etkileyebilir. Buna karşın çoğu ailenin, eğitim sırasında çocuğu alt bezsiz bırakmayı pratik bulmadıkları bildirilmektedir (Rogers 2007). Bu araştırmada annelerin yarıya yakının eğitim sırasında çocuklarının altını bezlemeyi sürdürdüğü belirlenmiş ve altı bezlenen çocukların beş kat daha fazla altını ıslatma olasılığı bulunduğu saptanmıştır. Bu araştırmada altı bezlenen çocukların tuvalet eğitiminde daha başarısız bulunmasının nedenleri, bezliyen istemli idrar kontrolünü kazanmada zorlanması ve var olan alışkanlığını rahatlıkla sürdürebileceğini algılaması şeklinde yorumlanabilir.

Bu çalışmanın çeşitli sınırlılıkları vardır. İlki, çalışmaya katılanların demografik özellikleri, il merkezindeki tüm anneleri temsil etmemektedir. İkincisi, elde edilen bilgilerin doğruluğu annelerin beyanları ile sınırlıdır. Diğer sınırlılıklar ise kesitsel olması ve geriye dönük bilgileri içermesidir. Bu durum, bazı annelerin deneyimleri ile ilgili ayrıntıları hatırlamasını etkilemiş olabilir. Sınırlılıklarına rağmen bu çalışma, tuvalet eğitiminde ebeveyn yaklaşımının, çocuğun tuvalet eğitimini başarısında rolü olabileceğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tablo 3. Çocukların Gündüz ve Gece Altını İslatma Durumları ile İlişkili Faktörlerin Binary Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları (Block 1: Method= Backward Stepwise)

Değişkenler	Regresyon katsayısı (B)	Standart Hata (SE)	Odds Ratio Exp (%95 CI)	P
Gündüz Altını ıslatma ile ilişkili faktörler*				
(s=357)				
Altını ıslatmayan (0)				
Altını ıslatan (1)				
Çocuğun gelişimini dikkate alarak eğitime başlama (1)	-1.290	0.570	0.275 (0.090-0.842)	0.024
Eğitim sırasında ceza yöntemi kullanma (1)	1.532	0.460	4.626 (1.877- 1.403)	0.001
Eğitime başladıktan sonra çocuğun altını bezleme (1)	1.456	0.487	4.290 (1.651-11.149)	0.003
Gece altını ıslatma ile ilişkili faktörler** (n=357)				
Altını ıslatmayan (0),				
Altını ıslatan (1)				
Çocuğun gelişimini dikkate alarak eğitime başlama (1)	-0.940	0.312	0.391 (0.212-0.720)	0.003
Eğitim sırasında ceza yöntemi kullanma (1)	1.679	0.372	5.362 (2.588-11.108)	0.000
Eğitime başladıktan sonra çocuğun altını bezleme (1)	1.631	0.289	5.109 (2.901-8.998)	0.000

* Sınıflandırma Tablosu: Genel yüzdesi: 92.4; model Ki-kare:29.489; Sd (Serbestlik derecesi): 3; p=0.000.

** Sınıflandırma Tablosu: Genel yüzdesi: 78.2; model Ki-kare:71.287; Sd:3; p=0.000.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, annelerin tuvalet eğitim sırasında seçtikleri yöntemlerin 1-4 yaş arasındaki çocukların altını ıslatma durumları ile ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Annelerin tuvalet eğitimine başlamada çocuğun gelişimsel özelliklerini dikkate almasının, çocukların gündüz ve gece altını ıslatma olasılığını azalttığı; eğitim sırasında ceza yöntemi kullanması ve çocuğun altını bezlemesinin ise altını ıslatma olasılığını arttırdığı belirlenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, uygun ebeveyn yaklaşımının çocuğun tuvalet eğitimini başarımında, dolayısıyla sağlıklı ruhsal gelişimin desteklenmesinde önemli olduğunu

göstermektedir. Sağlıklı çocuk izlemi ve bakımından sorumlu ebe ve hemşireler beş yaşın altında çocuğu olan ebeveynlere, çocuğun tuvalet eğitimine hazır olduğunu gösteren belirtiler ve uygun yaklaşımlar konusunda eğitim vermelidirler.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, herhangi bir kurumdan maddi destek almadan araştırmacıların kendi imkânları ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda gösterdikleri değerli katkılarından dolayı Aydın İl Sağlık Müdürlüğü ile 3, 5 ve 9 nolu sağlık ocağı yönetici ve çalışanlarına katılımları için tüm annelere teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Bakker E, Van Gool JD, Van Sprundel M, Van Der Auwera C, Wyndaele JJ. Results of A Questionnaire Evaluating the Effects of Different Methods of Toilet Training on Achieving Bladder Control. *BJU International* 2002;90(4):456-461.

Blum NJ, Taubman B, Nemeth N. Relationship Between Age at Initiation of Toilet Training and Duration of Training: A Prospective Study. *Pediatrics* 2003;111(4):810-814.

Canpolat N, Çalışkan S. Çocuklarda İdrar Enkontinansı. *Türk Pediatri Arşivi* 2007; 42(4):133-135.

Clifford T, Gorodzinsky FP. Toilet Learning: Anticipatory Guidance with A Child-Oriented Approach. *Paediatrics & Child Health* 2000; 5(6):333-335.

Gorski PA. Toilet Training Guidelines: Day Care Providers - The Role of the Day Care Provider in Toilet Training. *Pediatrics* 1999a;103(6):1367-1368.

- Gorski PA.** Toilet Training Guidelines: Clinicians - The Role of the Clinician in Toilet Training. *Pediatrics* 1999b;103(6):1364-1366.
- Horn IB, Brenner R, Rao M, Cheng TL.** Beliefs About the Appropriate Age for Initiating Toilet Training: Are There Racial and Socioeconomic Differences? *The Journal of Pediatrics* 2006; 149(2):165-168.
- Jansson UB, Hanson M, Sillén U, Hellstrom AL.** Voiding Pattern and Acquisition of Bladder Control From Birth to Age 6 Years - A Longitudinal Study. *Journal of Urology* 2005;174(1):289-293.
- Joinson C, Heron J, Von Gontard A, Butler U, Emond A, Golding J.** Prospective Study of Age at Initiation of Toilet Training and Subsequent Daytime Bladder Control in School-Age Children. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics* 2009; 30(5): 385-393.
- Joinson C, Heron J, Von Gontard A, Butler U, Emond A, Golding J.** Early Childhood Risk Factors Associated with Daytime Wetting and Soiling in School-Age Children. *Journal of Pediatric Psychology* 2008; 33(7):739-750.
- Klassen TP, Kiddoo D, Lang M E, Friesen C, Russell K, Spooner C, Vandermeer B.** The Effectiveness of Different Methods of Toilet Training for Bowel and Bladder Control. *Evidence Report - Technology Assessment (Full Rep)* 2006; (147):1-57.
- Koç I, Camurdan AD, Beyazova U, İlhan MN, Sahin F.** Toilet Training in Turkey: The Factors that Affect Timing and Duration in Different Sociocultural Groups. *Child: Care, Health and Development* 2008;34(4):475-481.
- Mota DM, Barros AJD.** Toilet Training: Methods, Parental Expectations and Associated Dysfunctions. *Jornal De Pediatria* 2008;84(1):9-17.
- Rogers J.** The Influence of Age Culture and Belief on Toilet Training. *Continence UK* 2007;1(1):84-86.
- Schonwald A, Sherritt L, Stadler, Bridgemohan C.** Factors Associated with Difficult Toilet Training. *Pediatrics* 2004;113(6):1753-1757.
- Schum TR, Kolb TM, McAuliffe TL, Simms MD, Underhill RL, Lewis M.** Sequential Acquisition of Toilet-Training Skills: A Descriptive Study of Gender and Age Differences in Normal Children. *Pediatrics* 2002;109(3):48-53.
- Stadler AC, Gorski PA, Brazelton TB.** Toilet Training Methods, Clinical Interventions, and Recommendations. *Pediatrics* 1999; 103(6):1359-1361.
- Sümbüloğlu K, Sümbüloğlu V.** *Biyoistatistik. 8. Baskı.* Hatipoğlu Basım ve Yayım San.Tic.Ltd.Şti., Ankara 1998.p.245-269.
- Vermandel A, Van Kampen M, Van Gorp C, Wyndaele JJ.** How to Toilet Train Healthy Children? A Review of the Literature. *Neurourology and Urodynamics* 2008; 27(3):162-166.
- Wong DL, Perry SE, Hockenberry MJ, Lowdermilk DL.** *Maternal Child Nursing Care. Third Edn.* Mosby Inc., St. Louis 2006. p.1096-1097.